



crkva u svijetu

PRILOZI

DUHOVNI VIDICI SV. TEREZIJE AVILSKJE

(U povodu 400. obljetnice smrti)

Robert Bačvari

Vrlo je značajno da jedan marksist, koji je prije nekoliko godina bio glavni vođa francuske KP, Roger Garaudy, prilikom jednoga velikog internacionalnog zborovanja, priznaje: »Čudesna je koncepcija kršćanske ljubavi... ona je za mene najljepša slika, koju čovjek može stvoriti o sebi samome i o smislu svoga života. To je uostalom također i razlog, zašto kod najvećih mistika, kod Terezije Avilske i Ivana od Križa — koji još i danas za nas marksiste znače najviši izraz ljudske ljubavi — ljudska i božanska ljubav govore istim jezikom.«

Nešto su slično doživjeli u susretu s Terezijom od Isusa, da istaknemo samo neke glasovite ličnosti u svijetu duha, Charles Pégy, Paul Claudel, Simone Weil i Henri Bergson. Za Charlesa de Foucaulda bila je ona učiteljica na njegovu putu nasljedovanja Krista. Lik Velike Terezije i njezino iskustvo Boga pridonijeli su također odlučno obraćenju Husserlove asistentice Edithe Stein.

Budući da je Španjolci Tereziji uspjelo da poruku Kristovu učini vidljivom u pravoj i zdravoj čovječnosti, nazvao ju je Pio XII. »učiteljicom kršćanske svetosti i askeze«, a Pavao VI. »Majkom i učiteljicom svih onih, kojima nešto znači unutarnji život«. — U svojem pismu poglavarima Bosonogih karmelitanica ističe Ivan Pavao II: »Četiristogodišnji spomen smrti sv. Terezije zapravo je poticaj za duše, da se posvete najvišim dobrima, za koja je Terezija istrošila svoj život.«

Privlačna snaga svete kao i suvremenost njezine nauke pokazuje se najviše u općem interesu za njezine spise. Nova izdanja njezinih djela kao i bibliografski prikazi njezina života u raznim jezicima svake se godine sve više povećavaju. — Riječ Svetice, pune duha i mudrosti, ni danas nisu manje snažne nego i u prijašnjim vremenima, možda upravo zato što su bez kompromisa i traže potpuno obraćenje. »Ona je stvorila obnovu, koja nije bila koncesija nego zahtjev, da se preda eshatološkom ovlaštenju Isusa Krista. S Respetim treba se potpuno odreći same sebe, da bi u njemu bila radikalno posvećena čitavom Tijelu Kristovu.« — Upravo to odgovara čovjeku naših dana, koji čezne za blizinom Božjom.

Čežnja za unutarnjim životom

Na granici razvoja, na kojoj se nalazi današnji čovjek, gospodarskim, ekološkim, političkim i socijalnim krizama odgovaraju još dublje duševne krize. Razaranje života, muke osamljenosti, nepodnosiva šutnja, unutarnja praznina, samoća, siromaštvo, sve su to mučne pustoši mnogih duša u našem visoko civiliziranom društvu. Treba samo pomisliti na filmove Ingmara Bergmana, da vidimo unutarnju pustoš velikog dijela čovječanstva s njihovim nihilističkim tendencijama.

U općoj nesigurnosti našega vremena, u borbi kako će se sve to preživjeti, mnogi ljudi žive u strahu, kako to zadnjih godina sve više zapažaju istraživači mišljenja. Strah, koji ima tisuću lica, mnogim ljudima stvara nesigurno tlo, čini ih iznudićavcima i nasilnicima. Takvi strahovi stvaraju klimu općeg životnog straha, koji se sve više širi u životu pojedinaca i društva. Mnogima taj strah oduzima samopouzdanje i na kraju njihov identitet.

U svestranoj raskidanosti našega vremena i svijeta, u traženju spasenja i oslobođenja, mnogi spoznaju da samo vjera može pomoći čovjeku da izdrži ovu tamnu noć duše.

U vrijeme kad je još nedavno »Teologija mrtvog Boga« toliko nemira unijela u duhovnu klimu javnosti, čovjek spoznaje da je njegov život hod (put) u otvoreno polje tajne, koja ga svega obuhvaća. Ta tajna, kako ustanovljuje, prožima njegov bitak i postaje jasna u granicama njegova iskustva. I za njega vrijede riječi biskupa iz Hipona, sv. Augustina: »Nemirno je naše srce, dok ne počine u Tebi, Bože!« Samo neizmijerna i neizreciva Tajna Božja može ljude opet zadovoljiti i učiniti sretnima. Ta će tajna u konačnoj objavi Božjoj za kršćanina biti u Isusu Kristu vidljiva i jasna. Tako čežnja tjera čovjeka na susret s Kristom kao Bogom smilovanja. Bolna samospoznaja, spoznaja vlastite bijede i potpune nemoći tjera ga na molitvu i vodi ga unutra, u Očevu kuću. Tako nužno u mnogima nastaje poziv na produbljivanje i otvara put k unutrašnjem životu. Samo to nam može povratiti nadu u budućnost. — Na tom putu susrećemo veliku crkvenu naučiteljicu duhovnog života sv. Tereziju Avilsku.

Put do Krista

Želi li netko razumjeti put učiteljice unutarnjeg života, put Terezijin, mora ga pokušati gledati u pozadini duhovne klime Španjolske u 16. stoljeću. To je vrijeme, u kojem je Španjolska doživjela vrhunac svoje političke moći i najviši procvat svoje kulture. Istodobno je to doba karakteristično i na vjerskoj razini po istinskoj težnji narodnih masa za unutarnjom molitvom. To je sigurno utjecalo i na religiozna iskustva djevojčice Terezije. Za Tereziju je molitva put, na kojem čovjek nalazi Boga. To je srce njezine nauke, a možda još više njezina unutarnjeg života. U svojem najvišem stupnju to će biti put do ljubavi. Terezija znade iz svoga vlastitog iskustva da se Bog ne može naći bez unutarnjeg svladavanja. Samo se tako, naime, čovjek može osloboditi od svojega ja i postati raspoloživ za Božje planove. Čovjek mora izaći iz sebe da nađe Boga: »Ako ne osjećamo Božju prisutnost, moramo je tražiti, ... kao i zaručnica u Pjesmi nad pjesmama«. (6 Stan 7). Tu se neophodno pretpostavlja samo ljubav koja tu djeluje.

U životu Terezije Avilske važnu su ulogu imali susreti s različitim ljudima. Tako je za njezinu duhovnu fizionomiju tipična otvorenost prema Ti. Zato njoj ni Bog nije mogao biti samo ON, zadržt u neku neosobnost, nego upravo jedan Netko, jedan Ti. To je prije svega zato, što se On sam predstavio kao Ja. To stanovište utječe vrlo snažno i na religiozna iskustva naše Svetice; ona živi iz stvarnosti vjere da je Bog u svojoj Riječi nama progovorio i time se nama predao. Vjera da nam Bog ide u susret, da je On naš prvi partner u razgovoru i da nas On po novom stvaranju ne samo spasava nego stvara, postaje nelscripivo vrelo njezina unutarnjeg života.

Tako njezin najmiliji način nije u riječima, nego povjerljivi prijateljski, česti razgovor sa Ti, samo sa Jedinim, s Onim za čijom ljubavi moramo težiti.

Ona je shvatila da je ono »samo ljudsko« Isusovu djelovanju često bliže nego jednostrano gledano ono »čisto duhovno«. Iako pritom također znade da je Bog mnogostruko nadilazi, to se ipak usuđuje s Njim razgovarati sasvim ljudski i naravno. Govoriti s Njim za nju znači: odvažiti se na put prema unutrašnjosti. Zato nam stavlja na srce: »Dapače i usred poslova moramo se povući u sebe... Moramo se također polako priviknuti i na to da s Bogom, koji u nama stanuje, tiho razgovaramo jer tu nije potreban glasan govor... Njemu je dosta, ako u jednom satu izmolimo samo jedan jedini Oče naš, ukoliko mislimo na njegovu prisutnost i upoznamo zašto ga molimo. Ako pomislimo kako On rado daje i kako se veoma veseli što je s nama, On ne želi da se previše naprežemo s mnogim govorenjem« (*Put*, 29, 5. 6).

Usmjerenje Terezijine molitve jest živa riječ Gospodinova. Ona slijedi nadaćnuća što ih nalazi u izvještajima evanđelista: »Ja sam uvijek riječi Evanđelja iskušala do kraja. One su mojoj duši pružile sabranost dublje nego sve knjige, koje su napisane najvećom učenošću« (*Put*, 21, 4). Kasnije će u njezinu duhu njezina duhovna kćerka, Terezija iz Lisieuxa reći: »Evanđelje mi je nad svim, ono me za vrijeme mojih molitava sasvim okuplja. Iz njega crpim sve, što je potrebno mojoj maloj duši.« I dodaje još iz svojih kontemplativnih molitvenih iskustava: »On, Učitelj nad svim učiteljima, poučava me bez svake buke riječi« (*Povijest jedne duše*, 8). Tako se i naša Svetica predaje ljubavi Spasiteljevoj čiju prisutnost trajno osjeća, dok konačno sve svoje osjećaje može izreći kratkom rečenicom: »Dios solo basta — Sam Bog mi je dosta!«

Preobražaj

Terezija Avilska jasno doživljava, da samim svojim nastojanjem ne može steći željenu vezu s Bogom: »Gospodinova je naklonost neovisna o našim naporima« (*Put*, 31, 2). Gospodin čini uvijek prve korake i ide u susret onome koji čezne za njim. To često zahtijeva strpljivo čekanje na Boga, uspon na suho i bezvodno tlo, dugo putovanje kroz pustinju... — U tom stanju čovjek često razabire poziv Gospodinov na daljnje pročišćavanje svoga unutarnjeg bića, na trajno obraćenje, da se tako u njemu može razviti produbljeni duhovni život. I Terezija mora prihvatiti svoje vlastite slabosti, mora ih priznati, te svoju unutarnju razdvojenost, koju je i Pavao poznavao, u živoj sintezi suprotnosti milošću Isusa Krista ukloniti.

S tim je Gospodinom bila Terezija u sasvim prijateljskoj vezi. Njezin unutarnji odnos prema Isusu, njezina unutarnja molitva bila je: »biti zajedno s prijateljem, s kojim se mi često i rado sastajemo nasamo, da s njim govorimo, jer smo sigurni da nas ljubi« (*Život*, 8, 5). Taj sastav prema Gospodinu daje pečat njezinu molitvenom životu.

S obzirom na te veze Terezija gleda na svoja pomanjkanja ne samo kao na nedostatak ljubavi, nego još više kao na nevjernost prema ljubljenom Prijatelju. Ali ona će uvijek iznova doživjeti da joj Gospodin unatoč njezinoj slabosti ide u susret i nudi joj svoje prijateljstvo. Tako upoznaje da je uzrok njezine duševne raskidanosti u njezinu pretjeranom pouzdanju u samu sebe. Toga se mora osloboditi i sasvim se predati Bogu. U svom traženju božanskog Prijatelja doživljava milosni prodor u susretu s Isusovom slikom kao »Čovjekom boli«, koji je sav prekriven ranama«. Pogled na Njega pobudio je u njoj samilost« (*Život*, 9, 1). Sva potresena moli ona Gospodina, da bi joj jedanput zauvijek dao snage da Ga više ne vrijeda.

Ona doživljena sigurnost o prisutnosti Gospodinovoj i Njegova utješna pojava prodiru sada kao odgovor u najdublje dubine duše. On hoće biti jedno s njom, On se hoće s njom zaručiti. U svojoj je duši začula glas: »Ne živi više duša, ja živim u njoj« (*Život*, 18, 12). Posljednji smisao ove milosti odražava se u snažnoj spoznaji veličine Božje, da čovjek bude još ponizniji, ljubezniji i još spremniji za Božje planove. Božji dar ima svoju najveću vrijednost upravo u tome da ljudska volja i Božja volja budu sve više u skladu i suglasnosti.

Kroz plamen Božanskog prijateljstva

U milosnom susretu s Bogom, može se dakle, kao i kod Terezije od Isusa, pojaviti ona ljudska punina koja se ne ostvaruje tek u vječnoj slavi, nego i tokom ovoga smrtnog života. Ta perspektiva koja obuhvaća čitav ljudski bitak povezana je s religioznim iskustvom milosti, kako to naglašuju i moderni teolozi, (usp. Flick-Alszegy, *Il Vangelo delle Grazie*, Florenz, 1964, 557—560).

Imati udio na božanskoj naravi znači imati udio u Isusu Kristu. Tu je govor o promjeni ljudskoga bića, koja čovjeka osposobljava da se suobliči Kristu. Tek po tome, kako kaže Pavao, imat će čovjek duh Kristov: tako će osjećati i ljubiti kao Gospodin (usp. 1 Kor 2, 7; Fil 2, 5). To znači također promjenu onih, koji su međusobno povezani prijateljstvom. Tako je Terezija upoznala Gospodina kao prijatelja vjerna i puna razumijevanja: »O moj Gospodine, kako si Ti vjeran prijatelj i kako moćan! Ako hoćeš, Ti možeš pomoći i — ne prestaješ pomagati onima koji Te ljube! ... Kad bih mogla čitavom svijetu reći kako si vjeran svojim prijateljima! Ako Te i svi ostave, Ti o Gospodaru svega, ne ostavljaš nas nikada! ... O moj Gospodine, kako pažljivo, kako nježno i ugodno postupaš s njima!« (*Život*, 25, 15).

Netko će i nehotice pitati: Koje su to ljudske pretpostavke, koje su Tereziju dovele da je svoj odnos prema Bogu smjela doživjeti na tako dubokoj, intimnoj razini? — Već se iz njezine autobiografije vidi otvorenost i sposobnost saobraćaja s drugima kao i njezina ljubežljivost povezana velikom potrebom za ljubavlju. Sigurno su je ta svojstva učinila sposobnom za te prijateljske odnose.

Na prvi pogled nam se Terezijin izraz o svom prijateljstvu s Bogom može činiti previše subjektivan; ali kada se istražuje što govori Biblija o prijateljstvu Božjem prema ljudima, onda će se naći već u Starom savezu mnogobrojna mjesta, koja općenito slave vrijednost prijateljstva (npr. Izr 7, 17; Koh 4, 12) i konkretno pokazuju posebnu naklonost Božju prema Abrahamu (usp. Jes 41, 8) ili Mojsiju (Izl 33, 11; Br 12, 6—8). Općenito se može reći da Božje prijateljstvo prema ljudima proizlazi iz Božje mudrosti (Mudr 1, 4, 17). Ali na neslućeni način očituje Gospodin neshvatljivu naklonost prema ljudima u postanku Boga čovjekom, u Isusu Kristu. Potresno djeluje opis prijateljstva Gospodinova prema Lazaru (Iv 11, 1-14). Svoje učenike naziva on sam u svom oprosnom govoru »ne više slugama... nego prijateljima« (Iv 15, 15) koje On ljubi kao što Njega ljubi Otac (Iv 15, 9). Takva je apsolutna samobjava Božja.

Od vremena Isusa Krista ljudima je otvoreno da sudjeluju u prijateljstvu Božjem, u onome što je Božjem biću svojstveno: radikalno ljubiti i bez prestanka se darivati. Živjeti zajedništvo prijateljstva s Bogom znači: Sa svim sposobnostima svoga bića izručiti se Bogu, Njemu se predati i na taj način postajati što sličniji Njemu. Čovjek koji ljubi daje se sve više da ga Bog zahvati. Tako postaje sve više sudionikom Božje naravi. Time se upravo ostvaruje ono što kaže Irenej, da čovjek od početka nije stvoren kao Bog, ali je pozvan na to da postane Bogom. (*Adv. Haereses* LV, 20, 7). To znači da postane s Njim jedno.

Tako Terezija ulazi sve više i više u prijateljstvo Božje, jer je sve više i više svladava nedokučiva dostojnost Isusove ljubavi. I ako je ona u svojem držanju svjesna svoje nedostojnosti i nezahvalnosti, ipak ne pada u malodušnost; čvrsto vjeruje u Boga ljubavi koji je unatoč svemu, kakva je, prima: »O neizmjerna dobroto mojega Boga! Kako li je istina ovo: Tko Tvoju blizinu ne podnosi, toga podnosiš Ti! Kako li si Ti vjeran prijatelj, o moj Gospodine! Kako li ga obdaruješ, kako li ga podnašaš, kako li čekaš dok prihvati Tvoj način, dok Ti međutim podnašaš njegov« (*Život*, 8, 6).

Kako ćemo mi doći do tako prijateljskog saobraćaja s Gospodinom koji sigurno dopušta različite načine osobnih odnosa po unutarnjoj molitvi? Za to nam sama svetica daje upute. Ona nas upozorava na mnoge vanjske uvjete dobre

molitve: na tišinu i unutarnju sabranost, ali također i na unutarnju spremnost da prislušujemo i čujemo što nam govori Gospodin, te kao najvažnije ističe neophodne pretpostavke za djelotvornost milosti: čistoću savjesti, nezavisnost na stvari, slobodu srca od svega stvorenja i duboku poniznost unutarnjeg čovjeka.

Suosjećaj s bližnjim iz molitvenog života

Tko poznaje Veliku Tereziju taj zna da ona unatoč svom kontemplativnom životu nije nikada bila otuđena svijetu i usmjerena samo na sebe. To i ne može biti drugačije, jer »kontemplacija u kršćanskom smislu... zapravo je najviši oblik budne prisutnosti kod čovjeka i stvari« (Otger Stegink o. Carm). To je baš ono čemu se marksist R. Garaudy divi u kršćansku. On sam priznaje da radikalno predanje Bogu, kako ga je živjela Terezija, uklanja svaku udaljenost čovjeka i svijeta (suprotno Marxovu shvaćanju). Njezin kontemplativni život naime nije bio bijeg iz stvarnosti svagdašnjice nego naprotiv integracija u njega. Promatrajući iz bližega, to je solidarno zauzimanje za siromašnog čovjeka i svijet u nevolji. Terezijina se ljubav prema Bogu manifestira nužno u njezinim vanjskim djelima, jer Bog, koji ju je zahvatio, sâm potiče na djela ljubavi prema bližnjemu.

Ovako piše Terezija: »Zato je unutarnja molitva tu, moje kćeri. A tome služe mistične zaručke, da se iz njih rode djela« (7 Stan 4). Ona se sama konačno, u biblijskoj antitezi Marta i Marija, ne odlučuje, kako bi se očekivalo, jednostrano za kontemplativnu Mariju: »Marta i Marija moraju raditi zajedno da ugoste Gospodina i uvijek Ga moraju imati kod sebe« (Stan 7, 4). Za nju je svrha molitve i, još više, duhovno zaručništvo: »Proizvoditi djela, uvijek djela!«

Za Tereziju je djelotvorna ljubav prema bližnjemu, koja nastaje iz molitve, znak i mjerilo ljubavi prema Bogu. To je u skladu s naukom sv. Tome Akvinskog (S. T. II, 23 a 1). Ljubav prema Bogu i bližnjemu imaju kao formalni predmet: Bog radi Boga. Ovako piše Svetica: »Da li mi ljubimo Boga, to se zna točno...; ali, da li mi ljubimo bližnjega, to se dobra opaža. I vjerujte mi, što više napredujete u tome, time će veća biti vaša ljubav prema Bogu... Mi naime ne možemo nikad dospjeti do ljubavi bližnjega ako ona ne izraste iz korijena Božje ljubavi« (5 Stan 3). Ona je bila uvjerenjena da kontemplativni život ne koristi, ako iz njega ne proizlaze sestrinska i bratska ljubav. Zato se Svetica stavlja u službu bližnjega i u svojoj ljubavi ne poznaje granica; poslužuje bolesne i kad god joj je bilo moguće preuzima njegu teških slučajeva.

Terezija potiče također i svoje susestre i braću koji se posvećuju kontemplativnom životu da iskoriste svaki susret s braćom da ih privedu u zajedništvo s Bogom: »Što je više netko napredovao u molitvi, time je djelotvorniji u tješenju svoga bližnjega i u brizi za spas duša. Ako je barem jednu dušu izveo iz stanja grijeha, to je kao da je mnogima poklonio život« (Misli o ljubavi Božjoj, 7—8).

U svojem pismu za 400. godišnjicu smrti svete Terezije Avilske Ivan Pavao II. ističe u životu Svetice molitvu kao izraz njezina poziva i predanja Gospodinu i Crkvi: »Iz praktičnog iskustva svoga života ona je naime shvatila da nema ni jedne ljubavi prema Kristu kao što je ljubav kojom se netko predaje Crkvi...« (Osserv. Romano, V. 16. 10—81).

Papa je uvjeren da je vrijeme u kojemu živimo za nas vrijeme milosti, vrijeme u kojemu smo pozvani da crpimo iz nauke i iz iskustva velike Svetice: da u molitvi učimo poznavati Boga tako kao što On jest. Tu otkrivamo Njegovu tajanstvenu prisutnost u našoj najintimnijoj unutarnjosti i razabiremo glas božanskog Prijatelja, koji bi nas htio sve bliže i bliže privući k sebi.